

Pr. dr. Daniel ISAI

Drd. Ionel MOLDOVAN

**LUPTA
BISERICII ORTODOXE
DIN MOLDOVA
PENTRU MAREA UNIRE**

**Rapoartele protopopiatelor și mănăstirilor
din Mitropolia Moldovei și Sucevei
(1916-1918)**

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2018

Cuprins

Prefață	9
Introducere	15
Sumarul documentelor editate	23
Lista abrevierilor	29
I. „Amintiri din Marele Răsboi”	31
I.1. Introducere	31
I.2. În reședința mitropolitană	32
I.3. Preoții de armată	46
I.4. Preoții de păstorie	52
I.5. Mănăstirile din Moldova	55
II. Rapoartele protoieriilor	59
II.1. Raport Protoieria Botoșani	59
II.2. Raport Protoieria Dorohoi	114
II.3. Raport Protoieria Iași	127

II.4. Raport Protoieria Neamț	142
II.5. Raport Protoieria Suceava	147
III. Rapoartele mănăstirilor din Moldova	179
III.1. Raport Mănăstirea Agafton	179
III.2. Raport Mănăstirea Agapia	182
III.3. Raport Mănăstirea Cetățuia	187
III.4. Raport Mănăstirea Durău	193
III.5. Raport Mănăstirea Gorovei	195
III.6. Raport Mănăstirea Neamț	199
III.7. Raport Mănăstirea Secu	206
III.8. Raport Mănăstirea Slatina	210
III.9. Raport Mănăstirea Văratec	212
III.10. Raport Mănăstirea Vorona	219
IV. Anexe – Liste statistice: preoți militari, confesori în spitale, călugări sanitari și călugărite infirmiere atestate în arhiva Centrului Eparhial din Iași	221
IV.1. Lista preoților din Arhiepiscopia Iașilor care au activat la regimentele Armatei Române în Primul Război Mondial	221
IV.2. Lista preoților confesori în spitale atestați în documentele arhivei Centrului Eparhial din Iași	223

IV.3. Lista călugărilor infirmieri însărcinați de chiriarhia ieșeană	230
IV.4. Lista călugărițelor infirmiere atestate în documentele arhivei Centrului Eparhial din Iași	238
Index	251

Prefață

Biserica Ortodoxă Română a fost mereu instituția eclesias-tică majoritară în România. În mod tradițional, relațiile bisericilor ortodoxe cu autoritatea statală se definesc prin conceptul de „simfonie bizantină”, explicat de istorici și teologi printr-o colaborare specifică, Statul administrând latura materială, pă-mântească a vieții umane, iar Biserica pe cea morală, spirituală, transcendentă. Din punct de vedere instituțional, Biserica este parteneră, nu subordonată Statului.

În timpul Primului Război Mondial, Biserica Ortodoxă Ro-mână, prin cele opt eparhii antebelice (mitropoliile din Bucu-rești și Iași și episcopiile de Argeș, Buzău, Râmnic, Huși, Roman și Galați), a susținut efortul de război al României. O poziție proeminentă a avut Mitropolia Moldovei și Sucevei (Mitropolia Moldovei și Bucovinei în prezent), mai ales după pierderea regiunilor din sudul țării și retragerea administrației românești la Iași. Acest eveniment nefericit pentru Statul român i-a adus mitropolitului Moldovei de la acel moment, Pimen Georgescu, poziția principală în cadrul ierarhiei Bisericii naționale, deoa-rece mitropolitul primat de la București, Conon Arămescu a rămas în teritoriul ocupat. Acțiunile chiriarhului moldav în noua postură aveau să îi aducă supranumele de „mitropolit al războiului și al reîntregirii neamului românesc”.

Implicarea Bisericii a vizat asistența religioasă și medicală pentru armată, sprijin moral pentru populația civilă și suport logistic pentru autoritățile civile și militare, prin punerea subor-donaților și a clădirilor aferente locașurilor de cult în slujba

efortului de război. În plan simbolic, a fost importantă introducerea unui program liturgic special pe durata războiului în toate bisericile și mănăstirile.

Inițiativa implicării Bisericii a aparținut atât centrelor eparhiale, cât mai ales autorităților Statului. Până în prezent, cercetarea istorică nu a stabilit cu exactitate care dintre acțiuni au fost inițiate de către autoritățile religioase și care de către cele civile. O astfel de clarificare ar arăta *de facto* gradul de subordonare în epocă a Bisericii față de Stat. *De jure*, în calitate de parteneră a Statului, Biserica avea posibilitatea să păstreze o poziție neutră, dar acest lucru nu s-a întâmplat. Pe altă parte, situațiile în care inițiativa a aparținut ierarhiei eclesiastice evidențiază personalitățile bisericești cu adevărat implicate în proiectul național românesc, deoarece solicitările autorităților Statului erau îndeobște asumate de către ierarhi și transmise în nume propriu către clericii subordonați.

Un ierarh cu inițiativă a fost Pimen Georgescu al Moldovei. Despre acesta se poate spune că a avut un plan cvasi-coerent de susținere a efortului românesc de război, deoarece a fost principalul susținător al înființării serviciului religios permanent al Armatei, a trimis călugări și călugărițe din mănăstirile eparhiei sale la cursuri de infirmerie pentru a activa în spitale în caz de război, a oprit hirotoniile în eparhia sa pe durata războiului pentru a păstra cele mai bune parohii vacante preoților mobilizați și a înființat la Iași o cantină a preoților și învățătorilor refugiați, în ianuarie 1917. Pe lângă acestea a susținut inițiativele autorităților Statului care au privit toate eparhiile. A implicat preoții în comitete de rechiziție și societăți de binefacere, le-a ordonat să îi înlocuiască în școli pe învățătorii mobilizați, a pus la dispoziția Armatei mănăstirile din eparhie pentru înființarea de spitale etc.

Scopul implicării instituției eclesiastice în susținerea războiului a fost exprimat de vicarul Arhiepiscopiei Iașilor, Antim Petrescu, la Conferințele Pastorale din Dorohoi în anul 1915. În fața adunării preoților a afirmat că „ororile războiului aveau să treacă, liniștea să vină și idealul românesc să se îndeplinească, fiecare factor social urmând a-și lua plata cuvenită”. Cu alte cuvinte, Biserica a vizat prin acțiunile ei din război popularizarea și confirmarea rolului de mare actor social în cadrul Statului român.

Toate direcțiile de implicare a Bisericii în război au la bază solidaritatea umană și reprezintă expresia colaborării cu autoritățile Statului. Această colaborare a fost mult mai profundă decât poate părea la prima vedere. Un exemplu concludent este faptul că mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei a fost înștiințat, prin telegramă secretă, în ziua de 14/27 august 1916, la ora 1.30 (anterior Consiliului de Coroană de la ora 16.00), că începând din noaptea următoare, orele 24.00, urma să fie decretată mobilizarea generală a Armatei române. Astfel, Chiriaria ieșeană a știut cu 22 de ore înaintea decretării că România urma să intre în război. Din acest fapt se înțelege că Biserica Ortodoxă Română nu acționa ca un factor de decizie în raport cu intrarea în război, dar deținea o poziție importantă în efortul de susținere a acestuia (Vezi Ionel Moldovan, *State and Church during the Great War. Protecting the Treasure of the Monasteries in Moldavia [1916-1917]* în „The Unknown War from Eastern Europe. Romania between Allies and Enemies” [1916-1918], Iași, Konstanz, 2016, pp. 270-281).

Prezentul volum de documente surprinde în detaliu acțiunile întreprinse pentru susținerea efortului de război de către clericii Arhiepiscopiei Iașilor, eparhia administrată canonic de mitropolitul Moldovei. Documentele editate au fost scrise de

către protopopi, stareți și starețe în prima parte a anului 1918, la solicitarea mitropolitului Pimen. Acesta a adunat informațiile în vederea diseminării lor ulterioare, îndeplinind astfel ultimul punct al planului de război al instituției, și anume, popularizarea acțiunilor pentru a primi „răsplata cuvenită” de care vorbea vicarul Antim Petrescu în 1915. Rezoluția chiriarhului pe aceste documente că „se vor avea în vedere la realizarea lucrării proiectate”, confirmă această ipoteză. Totuși, informațiile nu au fost publicate în epocă. A apărut numai broșura „Amintiri din Marele Război” sub semnătura mitropolitului Pimen în anul 1923, care conține numai o scurtă parte memorialistică, în care ierarhul a enumerat principalele fapte. Relatarea acestuia este introdusă ca un preambul la acest volum, înaintea documentelor editate.

Deși fragmentul „Amintiri din Marele Război”, prin repetarea expresiei „să se știe” oferă un caracter *pro domo* expunerii, are valoare istorică primară, fiind redactat la cinci ani de la evenimente. Restul documentelor scrise sub formă de raport reprezintă surse inedite atât pentru activitatea Bisericii și a clerului, cât și pentru viața cotidiană, socială și culturală din Moldova în anii Primului Război Mondial.

În final, trebuie salutat demersul celor doi editori de a aduce în atenția publicului larg documente din arhiva Mitropoliei din Iași, în condițiile în care arhivele eparhiale sunt, de regulă, inaccesibile cercetătorilor neafiliați instituțiilor bisericesti. Comentariile și clarificările introduse la notele de subsol denotă o bună cunoaștere a problematicii implicării Bisericii în susținerea efortului românesc de război. Anexele întocmite de drd. Ionel Moldovan, cuprinzând liste cu preoți militari, confesori de spitale, călugări și călugărițe infirmiere, sunt complementare informațiilor din documente și constituie adevărate instrumente

de lucru pentru aprofundarea cercetării istoriei Bisericii Ortodoxe Române în prima jumătate a secolului al XX-lea. Mulți dintre membrii clerului implicați în susținerea efortului de război, și notați în aceste tabele, au deținut ulterior poziții importante în Biserica Ortodoxă și în societatea românească.

Prof. univ. dr. Gheorghe Iacob

Introducere

Acest volum de documente aduce în atenția mediului academic universitar, dar și a publicului larg, un corpus de documente inedite privitoare la activitatea Mitropoliei Moldovei și Sucevei, ca parte a Bisericii Ortodoxe Române, în timpul Primului Război Mondial.

Textele rapoartelor sunt redată foarte aproape de forma lor originală, încât nu s-a intervenit asupra aspectului arhaic al unor cuvinte, ci s-a intervenit doar la nivel gramatical, unde a fost absolut necesar (cazuri de virgulă așezată neadecvat, ortografieri greșite, corectură de literă în interiorul cuvântului, uniformizarea unor majuscule sau minuscule la cuvinte precum Familia Regală, mitropolit, ministru, guvern, etc.).

Ca un preambul, am introdus din volumul „Amintiri din Marele Război”, publicat la Tipografia Mănăstirii Neamț în anul 1923, fragmentul descriptiv semnat de mitropolitul Pimen Georgescu (1909-1934), privitor la evenimentele petrecute în eparhie pe durata războiului. Textul are ca element de noutate o serie de note și comentarii menite să aducă informații istorice suplimentare și unele clarificări asupra evenimentelor descrise.

Corpul principal al volumului este constituit dintr-un set de rapoarte ale protopopiatelor și mănăstirilor din Moldova, în care protopopii, stareții și starețele au adus la cunoștința mitropolitului Moldovei felul în care parohiile și mănăstirile s-au implicat în cazarea unor regimente de armată, în organizarea unor spitale de campanie, în ajutorarea orfanilor de război, în

adăpostirea refugiaților, în oferirea de hrană, îmbrăcăminte, fân pentru animale etc.

Toate aceste rapoarte au fost solicitate prin două ordine chiriarhale, unul către protopopiate¹, altul către mănăstiri², de către mitropolitul Moldovei. Prin aceste rapoarte mitropolitul Pimen a dorit să realizeze o lucrare care să constituie o mărturie despre implicarea clerului în vremea războiului. Proiectul de a publica o carte nu a mai fost realizat; de aceea, publicarea acestui volum de documente ar fi o împlinire, la 100 de ani de la acele evenimente, a dorinței mitropolitului Pimen Georgescu. Intenția de a se realiza această carte o aflăm de pe prima filă a rapoartelor protopopiatelor. Astfel, pe raportul Protoieriei Dorohoi se află rezoluția mitropolitului Pimen: „Se va avea în vedere la alcătuirea lucrării proiectată a se face după război”³.

---

¹ Ordinul chiriarhal către protopopiate a fost trimis în data de 24 ianuarie 1918 cu adresele nr. 225 (Protopopiatului Iași), 226 (Protopopiatului Piatra Neamț), 227 (Protopopiatului Suceava), 228 (Protopopiatului Botoșani) și 229 (Protopopiatului Dorohoi).

² Ordinul chiriarhal către mănăstiri a fost trimis în data de 4 aprilie 1918 cu adresele nr. 909 (Mănăstirii Neamț), 910 (Mănăstirii Cetățuia), 911 (Mănăstirii Secu), 912 (Mănăstirii Durău), 913 (Mănăstirii Bistrița), 914 (Mănăstirii Horaița), 915 (Mănăstirii Slatina), 916 (Mănăstirii Vorona), 917 (Mănăstirii Gorovei), 918 (Mănăstirii Agapia), 919 (Mănăstirii Văratec), 920 (Mănăstirii Agafton). Mănăstirii Râșca nu i-a fost trimis ordinul deoarece se afla în zona pierdută de România în urma tratatului de la Buftea-București. Arhiva Mitropoliei din Iași a păstrat zece rapoarte de răspuns ale stareților și starețelor din mănăstirile Agafton, Agapia, Cetățuia, Durău, Gorovei, Neamț, Secu, Slatina, Văratec și Vorona.

³ Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei (în continuare Arhiva M.M.B.), fond Cancelarie, dosar 81/1916, volum VIII, f. 69. Raportul Protoieriei Iași a primit o rezoluție asemănătoare: „Se va avea în vedere la lucrarea proiectată”. (Vezi *ibidem*, f. 81.) Rezoluția pe raportul Protoieriei Neamț este mai amplă: „Se va avea în vedere la lucrarea ce se va face despre activitatea preoților de armată în timpul războiului”. (Vezi *ibidem*, f. 363). Astfel de rezoluții se găsesc pe majoritatea rapoartelor.

Volumul de față conține și o serie de liste anexe cu preoții de armată, preoții confesori ce au avut activitatea la spitalele de campanie, călugării și călugărițele care au deservit în calitate de infirmieri la spitalele militare și de campanie. Din aceste liste constatăm că din Arhiepiscopia Iașilor au fost implicați pe front 24 preoți militari, 97 preoți confesori, 108 călugări infirmieri, 164 călugărițe. Un total de 393 de clerici, călugări și călugărițe. La aceștia se adaugă activitatea preoților rămași în parohii, care au contribuit la alinarea suferințelor populației lovite de greutatea războiului, și călugărițele și călugării rămași în mănăstiri, unde s-au organizat spitale, cum a fost cel de la Mănăstirea Neamț, orfelinat, cum a fost cel de la Mănăstirea Văratec, ori erau cazate regimente de armată, cu care mănăstirile împărțeau roadele pământului, animalele pentru hrană sau cele folosite pe front la transportul armamentului.

În contextul centenarului Marii Uniri se cuvine să aducem prin acest volum de documente un prinos de adâncă cinstire memoriei clerului Bisericii Ortodoxe din Moldova, care a contribuit la izbânda ostașilor români și la făurirea unității de neam cu toată energia și devotamentul de care au fost capabili.

Pentru a înțelege mai bine necesitatea implicării Bisericii din Moldova în alinarea suferințelor provocate de ororile războiului, se cuvine să menționăm câteva elemente de context politic internațional care au dus la refugiul din Moldova. Puterile Centrale (Austro-Ungaria și Germania) au intrat în război împotriva Serbiei. Tripla Înțelegere (Anglia, Franța și Rusia) a intrat în război alături de Serbia. Când Regele Ferdinand al României, în 1914, a urcat pe tron, Europa era deja în plin război. Turcia (1914) și Bulgaria (1915) s-au alăturat Puterilor Centrale, iar Italia și Belgia s-au alăturat Triplei Înțelegeri. Istoricul Constantin Giurescu spune că: „România păstra, în cei dintâi ani ai